

ДО ПИТАННЯ НЕМАЙНОВОЇ ШКОДИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Питання про допустимість компенсації немайнової шкоди юридичній особі є одним з найбільш спірних як в юридичній науці, так і в правозастосовчій практиці, що логічно обумовлено неоднозначністю правової природи юридичної особи.

Варто зазначити, що дослідженням проблеми відшкодування моральної шкоди займалися такі вчені, як П. М. Рабінович, В. В. Луць, Г. В. Єрьоменко, Я. О. Завоюра, Ю. О. Заїка, Т. Карнаух, В. П. Паліюк, С. А. Беляцькін, В. Лапіцький та інші, що свідчить про його актуальність.

При розгляді даної проблеми досить складно виявити чітко сформульовану позицію, оскільки по суті всі висловлювані в літературі і судовій практиці аргументи зводяться до того, що компенсація моральної шкоди в контексті ст.23 ЦК України юридичній особі неможлива, оскільки більш правильним буде вживання терміну «немайнової шкоди».

Визначаючи моральну шкоду через фізичні та моральні страждання, ст.23 ЦК України, однозначно орієнтує на її застосування виключно до фізичних осіб. Юридична особа, будучи організацією, не здатна відчувати будь-які страждання, тому, зрозуміло, що такий критерій моральної шкоди, як «фізичний біль та душевні страждання», не притаманний юридичній особі. Але п 4. даної статті передбачає, що моральна шкода полягає також у приниженні ділової репутації фізичної або юридичної особи. Поняття «ділової репутації юридичної особи» на відміну від «ділової репутації фізичної особи» є досить складним. При цьому визначення терміна «ділова репутація» законодавство не містить, оскільки вона є «морально-етичною категорією й одночасно особистим немайновим правом, якому закон надає значення самостійного об'єкта судового захисту» відповідно до п.4 Постанови № 1 Пленуму ВСУ від 27.02.2009. Але ч. 2 п. 5 інформаційного листа «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» № 01–8/184 від 28 березня 2007 р. Вищий господарський суд України (ВГСУ) роз'яснив, що діловою репутацією юридичної особи є престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгових марок та інших належних їй нематеріальних активів серед споживачів її товарів і послуг.

Головченко Т. М. та Остапенко Т. С. зазначають, що ділову репутацію можна визначити як правову категорію: об'єктивна складова якої – немайнове благо, а суб'єктивна складова – інформація, яка формує ділову репутацію (тобто інформація, яка надається безпосередньо фірмою та оцінка ділової репутації іншими суб'єктами); а також як економічну категорію: у цьому випадку мова іде про гудвіл.

У науковій літературі репутацію дуже часто ототожнюють з іміджем і гудвілом. Дійсно, поняття «репутація», «імідж» і «гудвіл» близькі, однак, характеризуються істотними відмінностями. Крім того, автори зазначають необхідність розглянути складові ділової репутації фірми, адже досить часто відбувається посягання не на ділову репутацію в цілому, а на конкретну її частину, зокрема, на установчі документи, найменування, місцезнаходження, конкурентоспроможність, репутацію керівного персоналу, платоспроможність, кредитоспроможність, гудвіл, попередні договори тощо.

Соболев А. визначає пониження ділової репутації суб'єкта господарювання (підприємця) як поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, що дискредитують спосіб ведення чи результати його господарської (підприємницької) діяльності, у зв'язку з чим знижується вартість його нематеріальних активів. Зазначені дії завдають майнової та моральної шкоди суб'єктам господарювання, а тому ця шкода за відповідними позовами потерпілих осіб підлягає відшкодуванню за нормами ст. 1166, 1167 ЦК. Положення цих норм щодо категорій поширювачів такої інформації можуть бути конкретизовані в окремих законах. Тому виходячи зі змісту статті 23 ЦК України право на компенсацію моральної шкоди юридична особа має лише у випадку пониження ділової репутації.

Соціальна психологія організацій вважає, що організація (юридична особа) – це система, що має специфічні параметри існування (функціонування) і тенденції розвитку. Тому очевидно, що більшість правових конфліктів тією чи іншою мірою зачіпають не тільки честь, гідність і ділову репутацію, тобто змінюють не тільки зовнішні і внутрішні оцінки діяльності юридичної особи.

Немайнова шкода може виражатися в глибоких порушеннях організаційної діяльності в цілому, порушенні найважливіших параметрів організаційного клімату, руйнуванні стратегічного планування підприємства, виникненні перешкод у розвитку – ось далеко неповний перелік «страждань» юридичних осіб внаслідок протиправних діянь.

Аналіз судової практики доводить, що протиправні дії у відношенні юридичних осіб зовсім не обмежуються відомими й описаними феноменами. Тобто пониження ділової репутації юридичної особи як склад господарського правопорушення може підлягати широкому тлумаченню, не обмежуючись лише роз'ясненням Вищого господарського суду. Тобто ділова репутація не є безпосередньо об'єктом посягання, а виражається через певну сукупність об'єктів (критеріїв). Тому вважаємо доцільним закріпити певні критерії порушення ділової репутації у разі наявності яких, можна говорити про склад відповідного правопорушення. Такий підхід дозволить не обмежуватися лише певними способами порушення ділової репутації.

Крім того, Конвенція про захист прав людини та основних свобод, що відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства, допускає стягнення з держави, винної в порушенні її положень, справедливої компенсації потерпілій стороні, у тому числі юридичній особі, для забезпечення дієвості права на справедливий судовий розгляд (ст. 41). Виходячи з цього Європейський Суд з прав людини у рішенні від 6 квітня 2000 року по справі «Компанія Комінгерсол С. А.» проти Португалії «прийшов до висновку про те, що суд не може виключити можливість присудження комерційній компанії компенсації за нематеріальні збитки, які «можуть включати види вимог, які є в більшій чи меншій мірі «об'єктивними» або «суб'єктивними». Серед них необхідно взяти до уваги репутацію компанії, невизначеність у плануванні рішень, перешкоди в управлінні компанією (для яких не існує чіткого методу підрахунку) і, нарешті, хоча і меншою мірою, занепокоєння і незручності, заподіяні членам керівництва компанії».

Таким чином, після внесення змін до п.4 ч.2 ст.23 ЦК України Законом України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо права на інформацію» від 22.12.2005 акцент змістився від обговорення можливості компенсації юридичній особі моральної шкоди до питання про господарсько-правову відповідальність за завдання немайнової шкоди суб'єкту господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 р. – № 40.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III // Відомості Верховної Ради України від 09.02.2001 р. – №5.
4. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. – №1.
5. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. / за ред. В. С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 528 с.
6. Посполітак В. В., Ханік-Посполітак Р. Ю. Аналіз наявних суперечностей та незгодженостей між Цивільним та Господарськими кодексами України. – К.: Видавництво «Реферат», 2005. – С. 125–137.
7. Петренко П. Д. Проблемні питання застосування законодавства України щодо відшкодування моральної шкоди в судах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/5947>
8. Палиюк В. П. Моральный (имущественный вред) / В. П. Палиюк – К.: Право, 1999 г. – 232 с.
9. Остапенко А. С., Головченко Т. М. Ділова репутація: сутність, складові та її вплив на фінансовий розвиток фірми / Остапенко А. С., Головченко Т. М. Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХП». – 2013. – №50(1023). – С. 145–152.

Куценко Яна Олегівна – старший лаборант НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

М. О. Петришина

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

В умовах поглиблення кризового стану національної економіки, а також посилення євроінтеграційних процесів першочергового значення набуває перехід на інноваційну модель розвитку, яка здатна забезпечити підвищення конкурентоспроможності, сталий загальнодержавний розвиток, суспільний добробут європейського рівня.

Вважаємо виправданою і обґрунтованою тезу про те, що загальний інноваційний процес повинен координуватися державою в рамках державної інноваційної політики на засадах балансу загальнодержавних і місцевих інтересів та підпорядкування єдиним стратегічним цілям інноваційного розвитку країни. Проте переконані, що державна інновацій-